

Prospekt SLG Celje. Sezona 1965/66, št. 4. Izdalo in založilo Slovensko ljudsko gledališče Celje. Urednik: Janez Zmavc.
Naklada: 700 izvodov. Cena 40 dinarjev. Natisnila tiskarna ČP »Celjski tisk« Celje.

SLG 72

VELEJA

Jaz pa sem našla, da sreča je,
jaz pa sem izmislila, da je na
svetu cela sreča. Pa je ta sreča
kakor visok stolp, iz samih
belih kamnov postavljen. Izruj
na stolpu en sam kamen, en sam
kamenček mu izruj in podre se
stolp in razsuje na vse strani.

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

Anton Novačan

VELEJA

Drama v treh dejanjih

Režija: FRANCE KOSMAČ k. g.

Scena: Zoran Didek

Kostumi: Nada Souvan

Izbor glasbe: Uroš Krek

Lektor: Janez Žmavc

OSEBE:

Martin Velej, delavec - kočar	Sandi Krošl
Lenta, mlad kmet	Jože Pristov
Bogatin, bogat vdovec	Pavle Jeršin
Peter, njegov mlinar	Branko Grubar
Daves	Marjan Dolinar
Šiba razuzdana starca	Janez Bermež
Veleja (Ana), Martinova žena	Jana Šmidova
Mati Veleja, Martinova mati	Nada Božičeva

PREMIERA 24. DECEMBRA 1965 OB 19.30

Vodja predstave: Stanko Jost — Šepetavka: Anica Kumer —
Razsvetljava: Bogo Les — Tehnično vodstvo: Franjo Cesar
— Odrski mojster: Franc Klobučar — Krojaška dela: Ama-
lija Palirjeva, Jože Gobec in Oto Čerček — Frizerska dela:
Vera Srakarjeva — Slikarska dela: Ivan Dečman — Čevljar-
ska dela: Konrad Faktor — Rekviziterska dela: Ivan Jeram
— Garderoba: Angela Korošec.

TRGOVSKO PODJETJE
NA VELIKO

TKANINA - GALANTERIJA

CELJE

FRANCE KOSMAČ

že drugič gostuje v SLG Celje, pred leti je zrežiral pri nas Komedijo o komediji Marjana Marınca. Kot gledališki režiser je deloval tudi v Kopru. Piše pesmi, prozo pa tudi gledališke tekste. V javnosti je najbolj znan kot filmski režiser in scenarist. Dokumentarni in umetniški filmi. Koplji pod brezo, Dobri stari pianino, Ti loviš, Lucija itd. Ukvarja se s filmsko publicistiko.

POSTAVE POD ZAKRITIM OČESOM

Nosilca igre in protiigre v Novačanovi VELEJI sta Veleja in Bogatin. Najsi nastopata v prizorih, ki kažejo njun medsebojni odnos naravnost, najsi spremljamo njuno ravnanje v prizorih z drugimi osebami — vedno se nam kažeta kot odločna in razvita nasprotnika v nemalo zapleteni igri življenja. Nemara pa je najznačilneje načrtan notranji lik obeh v tehle besedah Veleje in Bogatina iz prvega dejanja:

»Jaz sem v življenju našel, da so postave tudi pod zakritim očesom. Zatisni oko pred postavo, ki velja za vse in za sončno luč, pa vidiš takoj drugo postavo, ki velja za tebe, za tvojo voljo, za tvojo korist in srečo.« In malo dalje: »Resnica pa je, da se vsi ljudje drže teh postav, hudičevih postav, postav pod zaprtim očesom.«

»Jaz pa sem našla, da sreča je, jaz pa sem izmislila, da je na svetu cela sreča. Pa je ta sreča kakor visok stolp, iz samih belih kamnov postavljen. Izruj na stolpu en sam kamen, en sam kamenček mu izruj in podre se stolp in razsuje na vse strani.«

Ne samo ta dva, tudi vsi ostali liki Novačanove VELEJE odražajo v različicah silnice tega istega odnosa. Razporeditev likov in njih notranji in zunanji profili nas navajajo k misli, da VELEJA izraža in izpoveduje tisti nemir, ki je razgibaval evropsko družbo tik pred prvo svetovno vojsko. To je čas silnega vzpona industrializacije, razvoja in odkrivanja novih prometnih poti, nagle in cvetoče menjave blaga, nravi in idej, veselega uživanja in blaginje meščanske družbe, s slutnjo nesreče in kaosa, podtalnega organiziranja proletariata in socialne revolte nasploh; čas z odmevi rusko-japonske vojske in revolucije 1905, čas telefona, telegrafa in nemega filma, čas, za katerega je v umetnostno ustvarjalnem svetu značilen prelom s preteklostjo, čas, v katerem se je rodil duh modernega človeka, človeka 20. stoletja, z novimi življenjskimi, posebno etičnimi normami.

V svetu umetnosti smo ga pri nas imenovali s kratko, obrabljeno besedico, navadno s prizvokom milostnega prezira: secesija. To je stil, o katerem je dejal pred nekaj leti Jean Cassou, da bi ga prav dandanes morali znova proučiti, ga znova označiti z vso možno objektivnostjo, osvetliti nje-

gove globoke in nujne razloge in že vendar v njem prepoznati in priznati pomemben in odločilen preobrat v zgodovini moderne umetnosti.

V tem času tridesetih let pred prvo svetovno vojsko je zmagoval in zmagal duh univerzalne in nove umetnosti nad eklekticizmom in historicizmom, nacionalne različice so samo potrjevale iste silnice mednarodnega, splošno človeškega gibanja, ki je vodilo k stvarjenju nove narave, narave človeku služočega stroja in k novim in novim zahtevam po osvobajanju in svobodi. Ta čas je pogojil in izvedel novo sintezo, kakršnih pomni kulturna zgodovina človeštva le malo.

Novačanova VELEJA je vsa, kar je je, otrok tega časa in pomeni v tem smislu rojstvo današnjega dne.

IGRA MACKE Z MIŠKO

Kulturni in umetnostni zgodovinarji in kritiki označujejo Novačana kot duhovnega in političnega upornika, ki piše pod vplivom naturalizma in Ivana Cankarja; ki spaja romantično avanturističnost in naturalistično vitalnost; ki ga naturalizem veže na zakone nagonskega človeka; navajajo primerjave z značilnostmi Dostojevskega, Wilda, Flauberta; avtorju očitajo verbalizem, sentimentalizem in prazno simboliko. Priznanje, ki se morda še najbolj približa bistveni vrednosti Novačanove Veleje, je izraženo v misli Vladimirja Pavšiča leta 1938 v Ljubljanskem zvonu: »Nemara je Novačan v VELEJI nevede poskušal poosebiti dekadenco slovenske vasi: revščina, ki razjeda že osnove človečanstva, človeškega dostojanstva in morale...

Prvi med našimi pisatelji prekinja z idealiziranjem, oblikuje sodobno, resnično, ne staro, patriarhalno vas.«

Mimo teh, včasih bolj, včasih manj dostopnih, zadetih in pravičnih oznak in sodb, ki jih sproti zanikuje ali jih potrjuje čas, se mi zdi, da je v Novačanovi VELEJI neizpodbiten element dramatičnega, pristen in grozovit kakor v naravi sami. Ali se ne igra Bogatin z Velejem in njegovo ženo Velejo kakor mačka z miško? Ali ne vrača Veleja, ko zasnuje zločinski naklep z mladim Petrom, Bogatinu milo za drago? Kako imenitna zamenjava položajev in vlog v nepregledni Igri življenja! In — ali ni tudi sam Peter uboga miška v krempljih mačke Veleje, ko je obsedena od nedoumljive igralske strasti, čeprav si igre ni sama izmislila in je niti ni želela? Pa tudi Lenta, oklevajoči in siti ljubimec, ki iz igre na vso moč beži, je ujet in je pravzaprav v vlogi miške, ki ji mačka določa in hkrati pomenja usodo.

Celo Veleja sama se v luči te igre spreminja, menjajoč vloge lovca in plena. Tako se nam lušči ob razmišljanju o VELEJI majhna antropološka študija, ki jo je Novačan napesnil okrog na videz tako preprostega motiva iz življenja naše vasi. Toda ta študija ne uničuje niti ne zmanjšuje dramatične vrednosti samega dela. Nasprotno: prav v tem delu je dosežena dovolj srečna združitev znanstvenega in umetnostnega gledanja na svet, tako značilnega za dobo, ki ji je pripadal in ki jo je izražal.

TRI DRAME

Kakor je morda čudno, pa je le res, da gre pri Novačanovi VELEJI pravzaprav za tri drame. In ta, ki jo gledamo na odru, je druga po vrsti. Med prvim, deloma pa tudi v drugem in tretjem dejanju izvemo za Velejino preteklost v drobcih, ki zarisujejo PRVO DRAMO, dramo Velejine nezvestobe resnični ljubezni. Ko je bil namreč njen

Ijubi pri vojaki, se je pustila pregovoriti in premamiti svoji rednici in njenemu sinu, da se je poročila. Ko se je ljubi vrnil iz vojske, mu je takoj brala iz oči, da je še njen. Tako se je ljubezensko čustvo spremenilo v kazen in pekel za oba. DRUGO DRAMO gledamo na odru. TRETJO DRAMO pa zasnuje sama Veleja v tretjem dejanju: Bogatin se je odločil, da zapiše vse premoženje Veleji. Mudi se v mestu. Medtem nagovori Veleja mladega mlinarja Petra, da bo na njen znak pahnil Bogatina v jez in tako obema odprl pot »nekam daleč, daleč v tuji svet, kjer bi si napravila tihi dom. Tam bi potem (s Petrom) srečno živela.«

Novačan torej prinaša dvojce novosti: (kmečkega) življenja ne idealizira, temveč oblikuje sodobno, resnično vas. V dramaturški gradnji prinaša nekonvencionalni zaplet in vrh v prvem dejanju, prenese dramatične vrednosti in napečnosti vrha v drugo dejanje in ga z mojstrsko gradnjo zaključí. Načne tretje dejanje, izostri in poglobi konflikt v sami junakinji in v njenem odnosu do partnerjev ter zasnuje nevidno tretjo dramo, ki nas spremlja, ko gremo proti domu in se odvija nekje v neznanem svetu prihodnosti. Morda se dogaja še danes.

Kakor je po besedah Jeana Cassouja pomenila v dobi, ki pomeni vrelce 20. stoletja, zmaga tektonskega nad dekorativnim eno kapitalnih dejanj za prihodnost, tako se v tem Novačanovem delu odkriva našim očem in srcu vrednost, ki sije v današnji in jutrišnji dan. Četudi je samo kmečka drama, bo lahko z vsako dobro uprizoritvijo obujala v življenje človeka. A samo živ človek je lahko prizadet nosilec tako upora kot reforme.

France Kosmač

SLAVKO BELAK, novi upravnik SLG Celje. Na seji delavskega sveta je bil 17. novembra t. l. imenovan za upravnika naše ustanove Slavko Belak. Bil je že član našega kolektiva (1956/1961), pred tem je kot študent Akademije za igralsko umetnost v Ljubljani nastopal v Prešernovem gledališču v Kranju. Po odhodu iz celjskega gledališča je predaval dramatiko na celjskem Učiteljišču, zatem pa se je posvetil političnemu delu. Po končani Visoki šoli za politične vede v Ljubljani je bil sekretar za idejno delo ZK na obč. komiteju v Celju.

Komunalna banka

CELJE

S SVOJIMI POSLOVNIMI ENOTAMI ZBIRA
HRANILNE VLOGE IN JIH OBRESTUJE OD
5 DO 7,5 %.

ZA VEZANE HRANILNE VLOGE VIŠJE OB-
RESTI IN NAGRADNA ŽREBANJA.

JANA ŠMIDOVA

se je rodila 12. 8. 1938 na Jesenicah. Tamkaj je obiskovala osnovno šolo in gimnazijo, potem pa se je vpisala na Akademijo za igralsko umetnost v Ljubljani. V razredu prof. Mire Danilove je 1962. leta absolvirala dramsko igro. Še istega leta je prišel v celjsko gledališče njen celoten letnik (poleg nje še Janez Bermež, Marjan Breznik in Franci Gabrovšek). Zadnja javna šolska predstava — videli smo jo tudi v Celju — je bil Shawov »Don Juan v peklju«. Jana je v njej nastopila kot donna Ana. Njen debut v SLG Celje: nepozabna lažnivka v komediji Marcela Acharda »Odkritosrčna lažnivka« (režija Juro Kislinger). Na odrskih deskah je že od svojega dvanajstega leta. Njen pradebut v »Mogočnem prstanu« Frana Milčinskega.

Vloge v celjskem gledališču, ki se jih rada spominja: Olivija v Shakespearovi komediji »Kar hočete«, Suzana v Remčevih »Srečnih zmajih«, nadvse rada pa je igrala Gertrudo v Rivemalovem »Rezervistu«.

»Vmes je tudi sezona, ko sem dobila sina. To je bilo največ in najbolj pametno, kar sem doslej naredila«.

»Zelo rada igram v komediji, v Celju pa tako moram vse igrati, prav kakor na akademiji; moja največja želja pa je, da bi igrala Ivano v Shawovi Sveti Ivani«.

SLG CELJE

želi vsem svojim prijateljem
obiskovalcem

SREČNO NOVO LETO 1966

